

У виробничому кооперативі, що об'єднує велику кількість членів з різним рівнем кваліфікації, культури, інтелектуальним і етичним потенціалом, які виконують різні за значенням функції і мають різні уявлення про те, як повинні використовуватися прибутки в найближчій перспективі, ця проблема навряд чи задовільно вирішується. Проте в умовах розвитку ринкових відносин в аграрному секторі України виробничі кооперативи, якщо вони є співтовариством членів-власників землі, прийнятні як перехідна організаційно-правова форма сільськогосподарського виробництва, що несе в собі значний потенціал.

Кооперативи виробників, позбавлені вказаних протиріч, довели свою високу ефективність, життєздатність та при відповідному правовому і економічному забезпеченні можуть служити гарантом конкурентоспроможності фермерських господарств та інших сільськогосподарських об'єднань. Розвиваючи економічну ринкову інфраструктуру у сфері продовольчого господарства, вони сприяють формуванню сільського капіталу, збільшенню матеріального надбання як окремих членів, так і кооперативу в цілому.

Висновки з проведеного дослідження. Таким чином, узагальнені результати дослідження практичних аспектів створення й функціонування кооперативів дозволяють зробити висновки про те, що СВК, створені в сучасних умовах пореформеного розвитку аграрного сектора економіки у Південному регіоні України, мають певні переваги і недоліки, на які слід зважати власникам майнових і земельних паїв

при прийнятті рішення про вибір форми господарювання чи при зміні її. Розвиток виробничої кооперації стримують чинники, що в узагальненому вигляді зводяться до незадовільного фінансового забезпечення; зниження рівня забезпеченості кваліфікованими кадрами і рівня управління в ринкових умовах; недостатньої підтримки з боку державних і місцевих органів управління. Незважаючи на це, розвиток виробничих кооперативів в аграрному секторі Південного регіону України повинен зайняти важливе місце в піднесенні національної економіки, оскільки в умовах конкуренції більшість сільськогосподарських товаровиробників самостійно не в змозі протистояти посередницькому бізнесу.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Семчик В.І. Організаційно-правові засади діяльності сільськогосподарської кооперації / Семчик В.І. // Правова держава: Щорічник наукових праць. – Вип. 9. – К., 1998. – С. 210.
2. Проценко В.О. Організація корпоративних форм господарювання як фактор зростання економічної ефективності сільськогосподарського виробництва / Проценко В.О. // Економіка АПК. – 2003. – № 10. – С. 15.
3. Зіновчук В.В. Кооперативна ідея в сільському господарстві України і США / Зіновчук В.В. – К.: Логос, 1996. – 224 с.
4. Павлова Э.И. Обслуживающие кооперативы в предпринимательской деятельности крестьян / Павлова Э.И. // Государство и право. – 1997. – № 11. – С. 42–51.
5. Малік М.Й. Кооперація як мотив до виробничої діяльності / Малік М.Й. // Економіка АПК. – 1996. – № 2. – С. 31–39.

УДК 330.341

Фарат О.В.

кандидат економічних наук,

*доцент кафедри екологічної політики та менеджменту природоохоронної діяльності
Національного університету «Львівська політехніка»*

ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ ІННОВАЦІЙНИХ КЛАСТЕРІВ У ПОРІВНЯННІ З ІНШИМИ ІННОВАЦІЙНИМИ СТРУКТУРАМИ

Стаття присвячена висвітленню переваг та труднощів з якими стикаються учасники кластерних об'єднань підприємств. Охарактеризовано різновиди інноваційних форм ведення бізнесу, для яких надані рекомендації щодо удосконалення діяльності. Шляхом виділення ознак кластерних об'єднань підприємств визначено, які з охарактеризованих об'єднань можуть розглядатись як кластери, а які – як інтелектуальні центри в їх складі.

Ключові слова: кластер, виробничо-наукове співробітництво, форма інноваційного співробітництва підприємств.

Фарат А.В. ПРЕИМУЩЕСТВА И НЕДОСТАТКИ ИННОВАЦИОННЫХ КЛАСТЕРОВ ПО СРАВНЕНИЮ С ДРУГИМИ ИННОВАЦИОННЫМИ СТРУКТУРАМИ

В статье приведена характеристика преимуществ и трудностей, с которыми сталкиваются участники кластерных объединений предприятий. Приведены примеры и охарактеризованы другие разновидности инновационных форм ведения бизнеса, для которых приведены рекомендации по совершенствованию их деятельности. Путем выделения признаков кластерных объединений предприятий определены те объединения, которые могут рассматриваться как кластеры и те, которые определяются как интеллектуальные центры в их составе.

Ключевые слова: кластер, производственно-научное сотрудничество, форма инновационного сотрудничества предприятий.

Farat A.V. ADVANTAGES AND DISADVANTAGES OF INNOVATIONS CLUSTERS IN COMPARISON WITH OTHER INNOVATIVE STRUCTURES

The article presents a description of the benefits and challenges faced by members of cluster associations. The examples and describes other kinds of innovative forms of doing business, which provides recommendations to improve operations. By selecting symptoms cluster associations of enterprises there were determined which of the undertaking associations can be considered as clusters, and which consider as the intellectual centers in their stock.

Keywords: cluster, industrial and scientific cooperation, innovative form of cooperation ventures.

Постановка проблеми. Поява інноваційних форм організації та ведення економіка бізнесу безпосередньо пов'язана з структурними зрушеннями в рівнях функціонування світової економічної системи, видозміні принципів її еволюційного розвитку.

Домінування п'ятого технологічного укладу (тобто сукупності виробництв, що наділені єдиним технічним рівнем розвитку, ядром функціонування якого виступають наносистемна техніка, наноматеріали та наноструктуровані покриття, нанобіотехнологія, молекулярна і нанофотоніка та наноелектроніка) в економічних системах провідних країн зумовило сутнісну переорієнтацію видової цінності ресурсів для організації та здійснення виробничих процесів. Вона полягає у широкій інтеграції інформаційних технологій у всі сфери функціонування економічних систем різних рівнів задля оптимізації процесів переміщення та видозміни ресурсів в ході продукування товарів та послуг. В умовах застосування п'ятого технологічного укладу економіка орієнтується на випуск високотехнологічної продукції, рівень інтелектуальності та інноваційності якої визначає конкурентоздатність суб'єктів господарювання.

Україна володіє значним потенціалом для здійснення виробництва високотехнологічної продукції. Однак відсутність відповідного державного стимулювання інноваційного розвитку економіки, низький рівень інноваційної привабливості та орієнтація суб'єктів бізнес-процесів на третій (ядром функціонування виступає чорна металургія, кораблебудування, виробництво вибухових речовин, будівництво залізничних колій) та четвертий (ядром виступає автомобілебудування, нафтохімія, літакобудування) технологічні уклади гальмує реалізацію будь-яких організаційних та функціональних змін, які стосуються виробництва високотехнологічної продукції. Тому вирішення проблеми доцільного вибору та економічного обґрунтування застосування відповідних форм виробничої та наукової кооперації з забезпеченням подальшої адаптації їх діяльності до міжнародних стандартів є пріоритетом інноваційного розвитку вітчизняних підприємств.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Закордонна практика показує, що застосування кластерів та інших форм інтеграційного об'єднання інноваційно-спрямованих підприємств є одним з найефективніших засобів збереження існуючих та набуття додаткових конкурентних переваг економічними системами всіх структурних рівнів. Відповідно їх діяльність координується відповідним законодавством, яке чітко регламентує умови їх створення та подальшого функціонування, яке сьогодні є відсутнім в Україні. Що ж стосується вітчизняних науковців, то дослідженням сутності, переваг та труднощів в функціонуванні кластерних та інших інноваційних об'єднань присвячені праці В.С. Шовкалюка [2], І.Г. Яненкової [3], Л.В. Левківської [4], М.А. Пастушенко [5] та ін.

Метою написання статті є проведення зіставного аналізу характеристик кластерів та інших інноваційних форм ведення бізнесу задля визначення наявних в них переваг та недоліків по відношенню один до одного.

Виклад основного матеріалу. Сьогодні у наукових і підприємницьких колах найбільш оптимальною формою організації виробничо-наукового співробітництва вважають кластери, оскільки вони мають низку переваг у порівнянні з іншими альтернативними інноваційними структурами.

Кластерні структури, що сформовані за територіальним, галузево-функціональним чи комбінованим

принципом задля підвищення ефективності їх виробничо-господарської діяльності, надають підприємствам додаткові переваги в порівнянні з їх конкурентами, що є більш ізольованими.

Суб'єкти кластерних структур як пошуковці, проводячи дослідження, мають більшу кількість бізнес-партнерів, що адаптує їх до постійної зміни запитів споживачів, забезпечує перманентність підвищення кваліфікації робочої сили, уможлиблює трансфер знань і навичок, що відбувається на зустрічах і при обговоренні питань пов'язаних з бізнесом. Це надає суб'єктам кластерних структур можливість фокусувати свої зусилля на поглибленні виробничої спеціалізації. Також компанії отримують ефекти синергії, оскільки, функціонуючи як цілісна система, вони оптимізують витрати шляхом економії на масштабі та покращенні логістики. Однак найбільш вагомою перевагою, що її отримують компанії – учасники кластера, є можливість доступу до знань, інновацій. Спеціальні галузеві знання та «ноу-хау» накопичуються і розповсюджуються через інноваційні компанії та трансферні мережі. Прикладами таких трансферних мереж є Європейська мережа підприємництва (Enterprise Europe Network – EEN), Російська мережа трансферу технологій (Russian Technology Transfer Network – RTTN), Українська мережа трансферу технологій (UTTN), Національна мережа трансферу технологій NTTN та ін. Кластерні утворення пришвидшують отримання компаніями інформації щодо переваг у технологіях та змінах у вигодах торгових посередників та споживачів, що відображається в зменшенні трансакційних витрат. Вигоди від участі підприємств у кластерних об'єднаннях поділяються на прямі та опосередковані. Джерелом прямих вигод є більш результативні бізнес-трансакції, інвестиції в більш прибуткові та менш ризикові проекти, менші витрати, які забезпечують компаніям прибутки і робочі місця. Джерелом опосередкованих вигод є навчання, бенчмаркінг та розповсюдження знань, що призводять до отримання інновацій, моделювання і вдосконалення. Своєю чергою, перевагами, які найлегше вимірюються та найшвидше розпізнаються для компаній, є такі, які виступають результатом концентрації ресурсів, що є необхідними для функціонування бізнесу.

Однією з найбільш важливих прямих вигод, що їх отримують учасники кластерів є можливість доступу до висококваліфікованої робочої сили. До опосередкованих переваг належить можливість нарощення нематеріальних активів, джерелом переваг яких є мобільна робоча сила та обмін знаннями між компаніями, що здійснюється шляхом формувальних та неформальних дискусій з учасниками кластерного об'єднання, постачальниками і споживачами. Дана перевага також є обумовлена і ширшим доступом до технологічної інформації і «ноу-хау». Здійснення процесу їх передачі часто потребує наявності персонального контакту, який відбувається при умові взаємодії компаній, а також при професійних, торгових чи соціальних зустрічах [1].

Незважаючи на значну кількість переваг, які отримують учасники кластерного об'єднання, процес його розвитку не завжди є безтурботним. Потенційні ризики та бар'єри, які можуть виникнути в процесі розвитку кластерного об'єднання, включають наступне, а саме [1]:

- труднощі в обранні переможців. Заходи з підтримки кластерів повинні визначати цільову галузь або фірми та надавати їм відповідні послуги та інфраструктуру, що є необхідною для забезпечення по-

дальшого успішного розвитку бізнесу. При створенні галузевої кластерної програми існує потреба в глибоких знаннях цільового ринку та пов'язаних з ним економічних проблем;

- дефіцит матеріальної інфраструктури. Дефіцити інфраструктури спричиняють виникнення нерівномірного поля для гри, який гальмує капітальні інвестиції. Місцевості, які характеризуються високою вартістю та меншою частотністю перевезення товарів і пасажирів, наділені більш серйозними проблемами, які важко розв'язати. Оскільки витрати часу на проїзд до місця призначення і логістика набувають для клієнтів більшої важливості, то поганий розвиток та неефективна налагодженість роботи транспортних мереж розглядається як серйозна перешкода;

- відсутність доступу до капіталу. Тривалість існування кластерних об'єднань перебуває в залежності від підприємницької та інноваційної спроможності працівників та компаній певної місцевості. Процеси розвитку та комерціалізації новітніх ідей потребують відповідних ресурсів та капіталу. Однак ринок капіталу досить часто надають перевагу компаніям Нової економіки – економіки, ядром функціонування якої виступає систематичне споживання та подальше продукування таких ресурсів, як інформація та знання, для того щоб забезпечити зростання компаній з низькими технологіями та інноваційним центром, що розміщені у більш віддалених місцях, які піддаються утрудненому контролю та сприянню. Своєю чергою, деякі кластерні структури, а особливо ті, що розміщуються в менших громадах, мають змогу знайти локальні джерела капіталу, що розуміють особливості функціонування та необхідні умови для розвитку бізнесу;

- слабка технологічно-інституціональна структура. Кластерні об'єднання перебувають у залежності від регіональних установ стосовно багатьох речей, які вони не здатні зробити самостійно або ж одержати від інших підприємств. Регіональні установи застосовуються ними з метою одержання інформаційної допомоги в частині оновлення технологій, торгівлі цінними паперами, економічному вивченні, а також проведенні навчань та тренінгів на всіх галузевих рівнях, що підпадають під їх компетенцію. Наявність у регіонах таких навчальних установ, які б здійснювали проведення тренінгів та спеціалізувалися на економічному розвитку, не є достатньою підставою для розвитку кластерних об'єднань у певному регіоні. Вони повинні також характеризуватися наявністю відповідного досвіду та ресурсів, необхідних для спрямування діяльності кластерів з врахуванням їх виробничої спеціалізації та інноваційної спрямованості, тобто пошуку можливостей здешевлення виробництва та транспортування чи випуску більш якісної, функціонально доповненої та новітньої продукції. Технологічна інфраструктура виступає циментом для розбудови економіки, функціонування і розвитку якої базується на кластерних об'єднаннях. Своєю чергою, її відсутність виступає серйозним недоліком для кластерів, що зростають;

- регіональна ізоляваність та обмеженість. За умов існування соціального капіталу – системи соціальних комунікацій, які можна розглядати в якості ресурсу для одержання вигод як середовища, в якому передається інформація в межах кластерного об'єднання, – то його конкурентоздатність у значній мірі залежатиме від можливостей акумулювання нової інформації та креативних ідей з більших відстаней. У структуру найбільш успішних кластерних об'єднань входять компанії-лідери, які виступають

частиною світової мережі та винаймають персонал, який активно бере участь у міжнародних професійних мережах типу Фонд міжнародних стандартів фінансової звітності, Федерація європейських бухгалтерів, та асоціаціях – Асоціація присяжних сертифікованих бухгалтерів та ін. Що ж стосується бідніших регіонів, які розміщуються на периферії, то їм притаманний обмежений доступ до інновацій, зіставних аналізів та ринків. Саме відсутність широкого доступу компаній до навчання та перейняття передового досвіду в межах свого регіону утруднює процес досягнення ними конкурентних позицій на ринку;

- відсутність навичок та можливостей. Компанії не будуть засновуватись або ж розширюватись у тих громадах, яким притаманний низький рівень навичок та відсутність відповідних навчальних програм, які б відповідали потребам роботодавців. Саме тому для кластерної структури висококваліфікована робоча сила є необхідною умовою, яка повинна забезпечити ефективне його функціонування, а не перевага;

- компанії, які утворили кластер, в подальшому можуть не витримати конкуренції. Основні переваги від участі в кластері отримують компанії, що входили в початкові кластери, аніж ті, хто зімітував вже існуюче об'єднання пізніше. Початковим кластерам надається можливість зберігати кошти, надавати інституціональну підтримку, спеціалізовану інфраструктуру та високо розвинуту мережу, що є неможливим для нових або ж менших кластерів.

Новизна та переваги використання кластерного підходу полягають також у тому, що він додає високої значущості мікроекономічній складовій і особливо увагу акцентує на територіальному та соціальному аспектах економічного розвитку. Також кластерами стимулюється створення нових компаній. Відповідно, дана обставина сприяє зростанню і посиленню кластера. Реалізація даного процесу здійснюється завдяки таким факторам, як більш помітні ніші, що призначені для заповнення товарами нових підприємств; є наявними необхідні комплектуючі частини, виробнича сировина та робоча сила; розвиток нового бізнесу розглядається як частина позитивного ланцюга зворотних комунікацій. Своєю чергою, для економіки держави кластерні об'єднання виступають точками зростання внутрішнього ринку та бази міжнародної експансії [2].

Кластерні об'єднання сприяють швидшому потраплянню знань на ринок, що тим самим забезпечує заповнення порожнечі між бізнесом, ресурсами й дослідженнями. Успішними кластерами одночасно з співробітництвом пропагується також і інтенсивна конкуренція, яка відображається в збільшенні продуктивності; пропаганді досліджень, залученні інвестиційних вливань, сприянні в підсиленні промислової бази, здійснюють розробку спеціальних продуктів та послуг, а також виступають основою для розвитку навичок [4].

Підвищення продуктивності праці за умов незначних фінансових вкладень є головним завданням щодо підтримки та розвитку кластерних об'єднань. За умов сучасної світової економіки в процесі формування стратегії конкурентоспроможності країни одна з провідних позицій відводиться саме кластерному підходу. Головною відмінністю кластерного об'єднання в порівнянні з територіально-виробничим комплексом, що мав місце ще в колишньому СРСР як форма організації промисловості на регіональному рівні, полягає в тому, що з врахуванням принципів ринкового механізму воно може бути ефективним при умові, що його створенню передувала ініціати-

ва знизу. Тобто коли самі компанії з метою посилення своєї конкурентоспроможності починають усвідомлювати необхідність об'єднання в кластер. На практиці реалізація кластерного підходу здатна принципово модифікувати саму сутність регіональної політики держави. У даному випадку урядові зусилля повинні спрямовуватись не лише на підтримку окремих підприємств чи галузей, а й на побудову інституціональних умов для забезпечення подальшого розвитку взаємовідносин між постачальниками та споживачами, між виробниками та кінцевими споживачами, між урядовими інституціями й самими виробниками і т. ін. Однак зазначене потребує змін в організаційній структурі державного управління, зміни менталітету, а також розбудови відповідної системи моніторингу інформації стосовно стану економічних справ на рівні окремих компаній та ринків. Світова практика свідчить, що кластерний підхід виступає не лише засобом спрямованим на досягнення цілей економічної політики (підвищення конкурентоспроможності, структурні зміни, зміцнення інноваційної спрямованості і ін.), але й впливовим інструментом регіонального розвитку, для оцінки ефективності якого використовуються такі індикатори, як зростання зайнятості, підвищення заробітної плати, збільшення відрахувань у бюджеті на різних рівнях, посилення конкурентоспроможності і стійкості регіонального виробництва. Об'єднання підприємств у кластери надає можливість підвищувати ефективність взаємодії між приватним сектором, державою, торговельними асоціаціями, дослідницькими й освітніми установами в реалізації інноваційного процесу. Також кластерний підхід може служити базою для забезпечення конструктивного діалогу між державою та представниками підприємницького сектора з ціллю виявлення актуальних проблем стосовно розвитку науки та виробництва, пошуку шляхів якомога ефективнішої реалізації наявних можливостей щодо інвестицій та необхідних заходів державної політики. Завдяки своїй інноваційній структурі кластера сприяють зниженню сукупних витрат, пов'язаних з дослідженнями та розробкою нововведень для подальшої їх комерціалізації за рахунок наявності високоефективної виробничо-технологічної структури кластерного об'єднання. Своєю чергою така структура надає учасникам кластера можливість стабільно здійснювати інноваційну діяльність на протязі тривалого часу [3].

Проведений аналіз дозволяє стверджувати, що кластер – це сучасна прогресивна форма коопераційного співробітництва підприємств, яка забезпечує їх інноваційний розвиток та є найбільш придатною для здійснення випуску високотехнологічної продукції.

У сучасній світовій практиці виділяють наступні інноваційні форми організації та ведення бізнесу, а саме: бізнес-інкубатори, інноваційні та технологічні центри, дослідницькі парки, технологічні парки, науково-промислові парки, технополіси, зони розвитку нових і високих технологій, регіони науки і технологій [5].

Бізнес-інкубатор являє собою територію, в межах якої протягом обмеженого терміну розташовуються малі новостворені фірми-клієнти. Визначальною відмінною особливістю бізнес-інкубаторів відносно інших інноваційних форм організації та ведення бізнесу виступає те, що вони здійснюють розробку не певного товару (послуги), а незалежного суб'єкта господарювання. Відповідно, завданням бізнес-інкубатора є надання компанії, яка лише виникла можливостей для технічного зміцнення, знаходження свого місця на ринку та набуття нею фінансової стійкості

[1; 2; 5]. Прикладами функціонуючих бізнес-інкубаторів в Україні та світі є Білоцерківський бізнес-інкубатор (Україна), Новошахтинський зональний бізнес-інкубатор (Росія), бізнес-інкубатор Startup Edmonton (Канада) та ін.

Отже, бізнес-інкубатор – це форма організації бізнесу, основна діяльність якого ґрунтується на створенні нових фірм з ефективною системою господарювання. Однак створення нового підприємства та налагодження його діяльності – це лише початкова фаза в його розвитку. Тому даним інноваційним структурам, поряд із створенням компаній, доцільно надавати консультативні послуги з оцінки ефективності діючих систем менеджменту задля формування механізму адаптації до змін в умовах зовнішнього середовища підприємства, а також надання консультацій щодо можливостей кооперації або інтеграційного об'єднання з іншими підприємствами.

Інноваційні і технологічні центри за своєю суттю багато в чому є подібними до бізнес-інкубаторів. Так інноваційні центри являють собою розміщену в межах незначної ділянки території економічну структуру, що призначена для невеликих щойно створених венчурних фірм. Відповідно, технологічні центри виступають різновидом інноваційних центрів, які також здійснюють сприяння в розвитку малого бізнесу, який характеризується суттєвою наукоємністю [2; 4; 5]. Прикладами таких центрів в Україні є інноваційний центр «Екосистема», діяльність якого спрямована на впровадження на теренах України міжнародного проекту «Підвищення безпеки промислових хвостосховищ на прикладі підприємств України», інноваційний центр «BIONIC Hill», діяльність якого спрямована на створення на теренах України східноєвропейської платформи для забезпечення розвитку високотехнологічного бізнесу у галузі ІТ, енергозбереження і енергоефективності, фармацевтики та біотехнологій, та ін.

Отже, технологічні та інноваційні центри – це структури, основна діяльність яких спрямована на розвиток венчурного бізнесу, що є дуже актуальним зокрема для України. Однак для забезпечення систематичного удосконалення та випуску високотехнологічної продукції доцільно розвивати галузеві-спеціалізовані технологічні та інноваційні центри, які акумулюватимуть в собі відповідну технічну та інформаційну базу для розробки та інтеграції у виробництво передової інноваційної продукції відповідної галузевої приналежності, що в подальшій перспективі дозволить забезпечити синхронний розвиток економічної системи в Україні та світі.

Дослідницькі парки є структурами, діяльність яких орієнтована на науково-дослідну діяльність. Своєю чергою, будь-які науково-технічні нововведення даними структурами розробляються лише до етапу технічного прототипу. Діяльність дослідницьких парків включає лише початкові етапи циклу розробки та впровадження інноваційного рішення, а саме: виникнення наукової ідеї; проведення фундаментальних досліджень; прикладних досліджень та дослідно-конструкторські дослідження. Дослідницькі парки поєднують тільки невеликі наукоємні фірми та науково-дослідні установи, що і характеризує їх організаційно-функціональну структуру як одну з найпростіших в порівнянні з іншими інноваційними формами організації та ведення бізнесу [3; 5]. Одним з найбільш яскравих прикладів таких парків є Стенфордський дослідницький парк в США.

Не зважаючи на наявність простої організаційної форми, в структуру цих інноваційних об'єднань, за-

для забезпечення поширення інноваційних рішень на інші підприємства, доцільно сформувати збутові центри інновацій, які прийматимуть замовлення на розробку та впровадження інновацій від інших організацій.

Технологічний парк є комерційною або ж некомерційною організацією (підприємством), яке наділене статусом юридичної особи, засноване в межах певної організаційно-правової форми, що створюється з метою сприяння в формуванні інноваційного середовища. Ця мета досягається завдяки створенню відповідної матеріально-технічної, інформаційної, економічної та соціальної бази задля забезпечення самостійного функціонування невеликих інноваційних підприємств, а також задля забезпечення промислового освоєння наукових знань та наукоємних технологій. Базовою основою для забезпечення функціонування технологічних парків є венчурний капітал, а результатами їх діяльності виступає створення принципово оновлених технологій та зразків промислової продукції задля сприяння в комерціалізації результатів технологічної революції. Своєю чергою, визначальною специфічною характеристикою діяльності технопарків є здійснення наукових, конструкторських та технологічних розробок пов'язаних з високими технологіями [1; 3; 5]. Прикладами наявних в Україні технопарків є Технологічний парк «ІЕЗ ім. Є. О. Патона», Технологічний парк «Інститут монокристалів» та ін.

Науково-промислові парки – це один із різновидів спільного підприємництва, яка може здійснюватись і за участі іноземних партнерів, визначальним завданням якого виступає сприяння у проведенні конструкторських та технологічних розробок та виробництві нових виробів промисловими серіями шляхом об'єднання зусиль, матеріальних ресурсів та фінансових засобів, науково-дослідних центрів, університетів та промислових фірм. Науково-промислові парки здійснюють сприяння в пришвидшенні застосування науково-промислових інновацій шляхом спільного інвестування, диверсифікованості ризиків та загальному менеджменту [1; 5].

Однак для забезпечення більшої ефективності своєї діяльності даним структурам поряд з наукови-

ми структурами, що є в їх складі, доцільно формувати розгалужені комунікаційні мережі з зовнішніми науко-дослідними організаціями з метою диверсифікації каналів одержання новітніх розробок.

Технополіс – це наділена особливим статусом та пільговим режимом територія, в межах якої здійснюється розробка та реалізація технічних та соціально-економічних інновацій, забезпечується безупинне їх відтворення, пришвидшення апробації, поєднання з подальшим їх застосуванням на практиці фундаментальних наукових досліджень та прикладних розробок. Як науково-виробничий комплекс, технополіс характеризується розвинутою виробничою, науковою та соціальною інфраструктурою, обслуговуючою сферою, яка охоплює територію певного міста, в економічному житті якого провідна роль відводиться дослідницьким і технологічним центрам, які займаються розробкою нових технологій та виробництв для їх подальшого використання. В структурі технополіса свою діяльність можуть здійснювати інноваційно-технологічні центри, бізнес-інкубатори, а також технологічні дослідницькі та науково-промислові парки [2; 4; 5]. Одним з найбільш успішних прикладів існування та розвитку технопарків є Силіконова долина в США.

Зони розвитку нових і високих технологій являють собою зональні структури, які мають більшу, ніж технополіси територію. Такі зони створюються в районах, які характеризуються концентрацією матеріального, кадрового і науково-технічного потенціалу з розвинутою виробничою інфраструктурою та промисловою базою. Їх діяльність орієнтована на розвиток нових та високих технологій і випуск багатьох різновидів наукоємної високотехнологічної продукції [3; 5]. Широкого поширення такі зони набули в Китаї та Латинській Америці.

Регіони науки і технологій являють собою особливий різновид науково-технічних зон, які становлять собою великі науково-виробничі комплекси, що розміщуються на значних територіях та характеризуються розвинутою інфраструктурою сфери обслуговування. Основне завдання, яке реалізується цими інноваційними структурами, є сприяння в розвитку високих та надвисоких технологій [4; 5].

Таблиця 1

Переваги та недоліки кластерів по відношенню до інших форм організації спільної інноваційної виробничо-господарської діяльності

Вид об'єднання підприємств	Переваги по відношенню до кластерів	Недоліки по відношенню до кластерів
Науково-промислові парки	1. Характеризуються прискореним застосуванням інноваційних рішень у господарській діяльності. 2. Іноземне партнерство як умова перейняття передових рішень ззовні.	1. Координація зусиль на проведенні дослідних робіт та конструкторських розробок по створенню нових продуктів не завжди дозволяє повністю задовольнити попит в новоствореній продукції через брак виробничих потужностей.
Технополіси	1. Наявність особливого статусу та пільгового режиму дозволяють швидшими темпами розвивати бізнес 2. Обов'язковою умовою існування є наявність розвинутої поліфункціональної інфраструктури.	1. Наявність особливого статусу та пільгового режиму зумовлюють додаткові вимоги та обмеження щодо здійснення господарської діяльності цими об'єднаннями 2. Територіальна прив'язаність до визначеного міста сповільнює можливості територіального та галузевого розвитку таких об'єктів
Зони розвитку нових і високих технологій	1. Зональне розміщення в районах, які характеризуються концентрацією кадрових, матеріальних та науково-технічних ресурсів дозволяє надає можливість вибору фахового персоналу та бізнес-партнерів.	1. Необхідність наявності зони концентрації кадрових, матеріальних та ін. ресурсів обмежує можливості розвитку таких об'єднань у будь-яких економічно активних регіонах
Регіони науки і технологій	1. Концентрують в своїй структурі значну кількість інтелектуальних центрів отримують можливість швидко реагувати на зміни в попиті та в найкоротші терміни продукувати і тестувати новітній інноваційний товар (послугу).	1. Наявність складної організаційної структури може спричинити нерівномірний розподіл функцій та обсягів виконуваних робіт, який відображатиметься у неповній або ж понаднормовій зайнятості окремих елементів

Отже, сьогодні існує доволі широкий вибір форм організації та ведення бізнесу задля забезпечення інноваційної спрямованості його розвитку.

Якщо ж співставити характеристики вищенаведених організаційних форм з такими характеристиками кластера, як регіональна зосередженість підприємств; кооперація діяльності та наявність науково-дослідних організацій, які розроблять та систематично інтегрують у виробничу діяльність новітні інноваційні підходи то ми побачимо, що лише частина з них може розглядатися в якості кластера, а саме: науково-промислові парки, технополіси, зони розвитку нових і високих технологій та регіони науки і технологій. Якщо ж говорити про інші об'єднання, такі як бізнес-інкубатори, інноваційні і технологічні центри, дослідницькі парки, технологічні парки, то вони можуть розглядатися як один із структурних елементів кластера, тобто як його інтелектуальний центр, діяльність якого спрямовуватиметься на продукування та інтеграцію у виробництво та збут новітніх інноваційних технологій та рішень задля підвищення конкурентоспроможності кластера з урахуванням рівня його спеціалізації, галузі функціонування та географічного розміщення.

Для більш детального ознайомлення з суттєвими відмінностями між кластерами та науково-промисловими парками, технополісами, зонами розвитку нових і високих технологій та регіонами науки і технологій охарактеризуємо наявні в них переваги та недоліки по відношенню до кластерів, які наведено в табл. 1.

Отже, кластери – це одна з сучасних прогресивних форм організації інноваційно-спрямованої спільної виробничо-господарської діяльності підприємств. Однак їм притаманні як переваги, так і недоліки, які і зумовлюють необхідність адаптації їх діяльності до дії таких факторів як наявність інтелектуального і ресурсного потенціалу та інфраструктурне забезпечення.

Однак не менш важливим для організації ефективного функціонування кластерів є вибір та інтеграція у їх структуру відповідних інтелектуальних центрів, які найоптимальніше забезпечуватимуть потреби цих об'єднань у новітніх інноваційних рішеннях.

Найбільш ефективним поєднанням можна вважати організаційно-функціональний синтез характеристик бізнес-інкубаторів, науково-промислових

парків та кластерів, а саме розвиток структур інноваційного співробітництва, які б характеризувалися можливістю створення нових інноваційних підприємств, здатністю самостійно продукувати та залучати знання ззовні і формувати коопераційні комунікації у сферах постачання, виробництва та збуту продукції. Саме такими характеристиками повинні бути наділені інноваційні кластери, зокрема ті, які спеціалізують на випуску високотехнологічної інноваційної продукції.

Висновки з проведеного дослідження. З наведеного вище можна зробити висновки. Для забезпечення інноваційної спрямованості розвитку як окремих господарюючих суб'єктів так і їх об'єднань, сьогодні розроблено та впроваджено в практичну діяльність низку організаційних форм, вибір яких залежить від багатьох факторів мікро-, мезо- та макросередовища, а також місії, цілей та корпоративного бачення цих об'єднань.

Своє чергою, говорячи про високотехнологічну продукцію, то для забезпечення організації її випуску та систематичного підвищення якісних показників поряд з кластерами доцільно застосовувати також і такі форми інноваційного співробітництва, як зони розвитку нових і високих технологій та регіони науки і технологій, оскільки специфіка їх діяльності ґрунтується саме на випуску високотехнологічної продукції, високих та надвисоких технологій.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Посібник з кластерного розвитку. Україна: Послуги з підтримки МСП в пріоритетних регіонах. EuropeAid/121495/C/SV/UA. [Електронний ресурс] / Режим доступу : http://economy-mk.gov.ua/download/books/ClusterHandbook_Ukr.pdf.
2. Шовкалюк В.С. Кластери та інноваційний розвиток України / В.С. Шовкалюк // [Електронний ресурс] / Режим доступу : http://dknii.gov.ua/?q=system/files/sites/default/files/images/Stvor_ta_funk_klasteriv.pdf.
3. Яненко І.Г. Організаційно-управлінські ресурси інноваційного розвитку економіки: методологія та практика: [моногр.] / І.Г. Яненко; НАН України; Ін-т екон. та прогноз. – Миколаїв: Вид-во ЧДУ імені Петра Могили, 2012. – 380 с.
4. Левковська Л.В. Формування інноваційних кластерів в Україні / Л.В. Левковська // Продуктивні сили України. – 2009. – № 1. – С. 115–119.
5. Пастушенко М.А. Нові інноваційні форми регіонального розвитку / М.А. Пастушенко // Теорія та практика державного управління: зб. наук. пр. – Х.: Вид-во ХарПІ НАДУ «Магістр», 2011. – Вип. 3. – С. 332–338.